

Εισηγήτρια : Δήμητρα Καραμπέτσου

Ημερομηνία: 13/4/2020

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

- α. Βενιζελισμός
- β. Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος
- γ. Νέα γενιά

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Α2

Να βάλετε δίπλα από το γράμμα της κάθε πρότασης το Σ αν είναι Σωστή και το Λ αν είναι Λανθασμένη:

- α. Πολλές δεκαετίες, μετά την ανεξαρτησία της, η Ελλάδα εξακολουθούσε να μοιάζει περισσότερο με την Ανατολή παρά με τη Δύση.
- β. Κατά τον πρώτο αιώνα της ανεξαρτησίας της Ελλάδας περισσότερο από τα 2/3 (σε αξία) του συνόλου των εξαγωγών ήταν γεωργικά προϊόντα.
- γ. Με το Σύνταγμα του 1844 κατοχυρώθηκε συνταγματικά το δικαίωμα του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι.
- δ. Σύμφωνα με το σύνταγμα του 1844, οι γερουσιαστές διορίζονταν από τον βασιλιά και διατηρούσαν το αξίωμά τους ισόβια.
- ε. Το μεγαλύτερο μέρος του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας στη διάρκεια του πρώτου αιώνα της ανεξαρτησίας της αφορούσε γεωργικά προϊόντα.

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Β1

- α. Ποια ήταν τα χαρακτηριστικά των κομμάτων κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα και πώς ήταν οργανωμένη η βάση τους ; (μονάδες 7)
- β. Με ποια κριτήρια επιλέγονταν οι υποψήφιοι βουλευτές και ποια ήταν η κοινωνική τους προέλευση κατά το ίδιο χρονικό διάστημα; (μονάδες 6)

Μονάδες 13

ΘΕΜΑ Β2

- α. Ποιος ήταν ο θεμελιωτής και πρώτος διοικητής της Εθνικής Τράπεζας και ποια ήταν η οικονομική λειτουργία της τα πρώτα χρόνια μετά την ίδρυσή της; (μονάδες 6)
- β. Με ποιον τρόπο αντιμετωπίστηκε από το Ελληνικό κράτος το δημοσιονομικό αδιέξοδο τον Μάρτιο του 1922; (μονάδες 6)

Μονάδες 12

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Λαμβάνοντας υπόψη σας το κείμενο του βιβλίου σας, το περιεχόμενο του παραθέματος και παρατηρώντας την γελοιογραφία:

α) Να αιτιολογήσετε τη σχέση ανάμεσα στη δεδηλωμένη και στη δημιουργία σταθερών κυβερνήσεων.

β) Να επισημάνετε τις σχέσεις του Χ. Τρικούπη με το στέμμα και τις «προστάτιδες» Δυνάμεις και να τις σχολιάσετε.

γ) Συμμερίζετε την άποψη του συγγραφέα του παραθέματος ότι «η περίοδος 1875-1895 χαρακτηριζόταν από την έντονη προσπάθεια εξυγίανσης του κοινοβουλευτισμού...» ή όχι;

Μονάδες 25

ΠΗΓΗ 1

Η αρχή της «δεδηλωμένης» θα κυριαρχήσει σαν πολιτικός θεσμός, σ' ολόκληρο τον πολιτικό βίο του Χαρίλαου Τρικούπη και θα συνδεθεί ιστορικά με τον δικομματισμό: την ύπαρξη, δηλαδή, δυο κυρίαρχων πολιτικών κομμάτων με εναλλαγές στην εξουσία. Στη φάση αυτή (1885-1895) ο «τρικουπισμός» θ' αποτελέσει τη συνέχεια της παράδοσης του κόμματος του Μαυροκορδάτου και του κόμματος του Μαυροκορδάτου και του Βούλγαρη (με φιλοβρετανικό προσανατολισμό) σε αντιπαράθεση με τον «δηληγιαννισμό» που προερχόταν από την πολιτική παράδοση του Κωλέττη και του Κουμουνδούρου (με ρωσσογαλλικό, κατά κανόνα, προσανατολισμό)²³.

Αξίζει, ωστόσο, να επιμείνουμε στα πολιτικά οράματα του Τρικούπη, που πέρα από την πεποίθηση του ότι η λαϊκή αντιπροσωπεία όφειλε να διαδραματίζει το ρόλο του μετασχηματιστή των κομμάτων σε δύο κυρίαρχες παρατάξεις, απέβλεψε, παράλληλα, στην αποδυνάμωση του «πελατειακού συστήματος»

Ο «τρικουπισμός», που εξέφραζε την οπτική του «ιδιωτικού αστισμού», θα βρεθεί αντιμέτωπος με τον «δηληγιαννισμό», φορέα του «γραφειοκρατικού αστισμού», βλ. Κ. Βεργόπουλου, Κράτος και οικονομική πολιτική στον 19^ο αιώνα, που είχε παγιωθεί, ώστε ν' αποσυνδεθεί ο κρατικός μηχανισμός από τους πολιτικούς του προστάτες και ν' αποδιαιθρωθούν οι φατρίες που δομούσαν ανάμεσα στους υπάλληλους και τους βουλευτές²⁴.

Ο Τρικούπης, παρ' όλο αυτά, υπήρξε κι αυτός θιασώτης της ξένης προστασίας κι εξάρτησης, του υποτελειακού δηλαδή καθεστώτος που είχε επιβληθεί από τις «προστάτιδες» Δυνάμεις, ταυτιζόμενος συχνά με τις απόψεις και επιλογές του Γεωργίου Α'. Οι απογοητεύσεις από τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου και το Συνέδριο του Βερολίνου θα στρέψουν, με την ελπίδα μιας «καλύτερης αντιμετώπισης», το στέμμα προς την Αυστροουγγαρία. Οι «στενότερες σχέσεις» που επιδίωξε ο βασιλιάς δεν θ' αφήσουν ασυγκίνητο τον (αγγλόφιλο ωστόσο) Τρικούπη, που σε απόρρητη συνάντηση του με τους Αυστριακούς αξιωματούχους θα δηλώσει αποκάλυπτα ότι σαν μικρή χώρα η Ελλάδα δεν θα μπορούσε ποτέ να αξιώσει την άσκηση μιας ανεξάρτητης εθνικής πολιτικής. Οι πιο πάνω θέσεις του έντιμου πολιτικού άντρα δεν διέφεραν, στην ουσία, από την πάγια

σχεδόν πολιτική των δυνάμεων της ολιγαρχίας στο ζήτημα της εξασφάλισης μόνιμης για τη χώρα «προστασίας»...

Σύμφωνα με τις απόψεις του Αρ. Μάνεση (Συνταγματικών Δίκαιον, τόμ. Α') η αρχή της δεδηλωμένης εφαρμόστηκε κατά το ένα μόνο σκέλος της: Η εμπιστοσύνη της Βουλής ήταν το αναγκαίο αλλά όχι και επαρκές προσόν για την παραμονή μιας κυβέρνησης στην εξουσία, ενώ για το διορισμό της δεν ήταν καν το αναγκαίο προσόν πάντοτε. Η περιστολή της εφαρμογής της «δεδηλωμένης» είχε σα συνέπεια να επαναληφθούν οι επεμβάσεις του στέμματος στη διακυβέρνηση του τόπου, με επακόλουθο την παύση κυβερνήσεων μολονότι απολάμβαναν της εμπιστοσύνης της Βουλής²⁵.

Και στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα, όπως προκύπτει, η διαχείριση της εξουσίας τελούσε υπό τον έλεγχο μιας αυτόνομης -όχι απαραίτητα αντίθετης στα κυρίαρχα οικονομικά συμφέροντα- πολιτικής ολιγαρχίας όπου ο θρόνος κατείχε δεσπόζουσα θέση (χωρίς να την αντλεί φυσικά από κοινωνικές δυνάμεις ή ιστορικές ρίζες), συνιστώντας θεσμό, που είχαν καλλιεργήσει οι πολιτικές ιδιαιτερότητες στο ελληνικό κράτος, προορισμένο να συνθέτει τον κρίκο των φυγόκεντρων τάσεων που ενυπήρχαν στο συνασπισμό της εξουσίας σε συνδυασμό προς το πλέγμα της ξένης εξάρτησης. Αναμφίβολα, οι πολιτικές πρωτοβουλίες του θρόνου στην Ελλάδα, στόχευαν (με την καλλιέργεια της διχόνοιας ανάμεσα στα κόμματα και τους εκβιασμούς της εντολής για την πρωθυπουργία) στη διατήρηση κι ενίσχυση της δύναμης του αλλά και στη διευκόλυνση, παράλληλα, της συμμετοχής δυνάμεων ξένων προς την ελληνική κοινωνία στο παιχνίδι της εξουσίας υπό την πατρωνεία του ίδιου του βασιλιά²⁶.

Σε μια συνέντευξη που δημοσιεύτηκε, τον Απρίλιο του 1896, στην εφημερίδα «Ακρόπολι», ο Γεώργιος Α' χαρακτηριζόταν ως «ο μέγιστος των ρουσφετολόγων», ενώ ο μεταγενέστερος πρωθυπουργός Δημ. Ράλλης δήλωνε, την ίδια περίπου εποχή, ότι η βασιλεία «είχε δράσει επιζημίως» κι ακόμη ότι «συναλλαγή μεταξύ λαού και πολιτευομένων δεν υπήρξεν τοσαύτη όση υπήρξε μεταξύ του στέμματος και των κυβερνήσεων αυτού»· τέλος, ότι «η εξωτερική πολιτική εις τας χείρας της Αυλής απέτυχεν οικτρότατα»²⁷.

Παρ' όλα αυτά, θα πρέπει να δεχθούμε ότι η φάση αυτή της πολιτικής μας ζωής (1875-1895), αντιπροσώπευε πράγματι μια περίοδο, όπου η πρόσκαιρη έστω πολιτική ισχυροποίηση νέων δυνάμεων υπό την ηγεσία του Τρικούπη (βαθιά επηρεασμένου από τα πρότυπα της λειτουργίας του βρετανικού κοινοβουλευτισμού) χαρακτηριζόταν από την έντονη προσπάθεια εξυγίανσης του κοινοβουλευτισμού και περιορισμού της πολιτικής ισχύος των κομματάρχων - προσπάθειας που απέβλεπε στη δημιουργία κομμάτων με αρχές, πολιτικών, δηλαδή, σχηματισμών με συγκεκριμένο ιδεολογικό περιεχόμενο, προσανατολισμό και πρόγραμμα.

Π. Πετρίδη, ό.π., σσ. 72-76

²⁴ Βλ. Κ. Τσουκαλά, Το πρόβλημα της πολιτικής πελατείας στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα (Κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα), σ. 105.

²⁵ Το κοινοβουλευτικό σύστημα, στο μέτρο που εφαρμόστηκε, θεωρήθηκε ως απλή «πρακτική» ή «συνθήκη του πολιτεύματος» χωρίς νομικό χαρακτήρα και νομικές κυρώσεις μέχρι τη ρητή καθιέρωσή του από τα Σύνταγμα του 1927. Δεν πρέπει πάντως

να λησμονούμε πως το σύστημα αυτό (αντίθετα απ' ότι στη Μεγάλη Βρετανία) είχε μεταφτευθεί στην Ελλάδα χωρίς να υπάρχουν οι απαραίτητες κοινωνικοπολιτικές προϋποθέσεις, βλ. και Γ. Αναστασιάδη στον συλλογικό τόμο Ελλάδα, Ιστορία και πολιτισμός, (1982) τόμ. 7, σ. 158 επ.

²⁶ Βλ. Γ. Δερτιλή, Κοινωνικός μετασχηματισμός και στρατιωτική επέμβαση 1880-1909, (1977), σ. 154. Κατά βάση η εξωτερική πολιτική, τα δημόσια οικονομικά και οι προμήθειες πολεμικού υλικού ήταν οι περιοχές όπου η ξένη «προστασία» εκμεταλλευόταν τις προνομιακές σχέσεις της με το στέμμα, ό.π., σ. 158.

ΠΗΓΗ 2

ΕΙΚΟΝΑ

Η μακροχρόνια άσκηση της εξουσίας από τον Χ. Τρικούπη και το γεγονός ότι στην περίοδο 1882-1893, σε αντίθεση με τον αντίπαλο του Θ. Δηλιγιάννη, ... ήρθε σε σύγκρουση με το στέμμα, έδωσαν λαβή στην αντιπολίτευση να τον χαρακτηρίζει «ευνοούμενο της Αυλής». Επάνω: γελοιογραφία από το «Νέο Αριστοφάνη», όπου εμφανίζονται ο διάδοχος Κωνσταντίνος και τα άλλα μέλη της βασιλικής οικογένειας να κάνουν «καντάδα» στην ελιά, το σύμβολο του τρικουπικού κόμματος, ενώ ο ίδιος ο Γεώργιος Α' την στηρίζει με τις πλάτες του (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

²⁷ Γ. Φιλάρτου, Ξενοκρατία και βασιλεία εν Ελλάδι, σ. 200-291. Ι.Ε.Ε., τόμ. ΙΔ', σ. 34

ΘΕΜΑ Γ2

Με βάση την πηγή και τις γνώσεις που αποκομίσατε από το βιβλίο σας:

α) Να διερευνήσετε και να παρουσιάσετε τους λόγους που συνέβαλαν ώστε οι Έλληνες του εξωτερικού να συγκεντρώνονται στα αστικά κέντρα.

β) Να χαρακτηρίσετε τη σχέση του ρυθμού αστικοποίησης των Ελλήνων της διασποράς με εκείνου του ελλαδικού χώρου.

Μονάδες 25

ΠΗΓΗ

Αστικοποίηση κέντρων Ελληνισμού στη Μ. Ασία και στην Αίγυπτο

1. Ο αστικός πληθυσμός της ελληνικής διασποράς στην Εγγύς Ανατολή, είναι πολυαριθμότερος από τον αστικό πληθυσμό του ανεξάρτητου βασιλείου. Αν πάρουμε υπόψη μας μόνο τις πόλεις της Μ. Ασίας και της Αιγύπτου και καταμετρήσουμε διαρθρωμένες ελληνικές κοινότητες με αποκλειστικά ελληνικό πληθυσμό που ξεπερνούσε τους 10.000, θα καταλήξουμε σε άθροισμα που ξεπερνάει το εκατομμύριο. Το ποσό αυτό δεν περιλαμβάνει τις πόλεις που βρίσκονται στην ευρωπαϊκή ήπειρο, όπου υπήρχαν πολλές ελληνικές κοινότητες με πληθυσμό πάνω από 10.000. Δεν περιλαμβάνει ούτε τις αναρίθμητες κοινότητες εκείνων των πόλεων που είχαν λιγότερους από 10.000 Έλληνες κατοίκους. ...

Αναμφισβήτητα λοιπόν, ο αστικός εκείνος πληθυσμός που ζούσε πέρα από τα ελληνικά σύνορα πριν τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο, ήταν πολύ πιο σημαντικός από τον πληθυσμό της ελεύθερης Ελλάδας όχι μόνο σε σχετικούς αλλά και σε απόλυτους όρους.

2. Ο ίδιος αυτός αστικός πληθυσμός, στη διάρκεια του 19ου αιώνα, εξελίσσεται με πολύ γοργότερους ρυθμούς απ' ό τι στην ανεξάρτητη Ελλάδα. Η Κωνσταντινούπολη, λόγω χάρη, αναφέραμε ότι από 80.000 που είναι το 1800 φτάνει τις 400.000 το 1920. Στη Σμύρνη, από 25.000 αυξάνεται σε 150.000. Το 1920, η Αλεξάνδρεια και το Κάιρο έχουν 75.000 και 40.000 ελληνικό πληθυσμό αντίστοιχα, ενώ στην προηγούμενη εκατονταετία δεν υπάρχουν καθόλου Έλληνες στις πόλεις αυτές. ...

Τα αστικά αυτά κέντρα, τα σημαντικότερα δηλαδή κέντρα των ασιατικών επαρχιών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Αιγύπτου, με ελληνικό πληθυσμό που μόλις ξεπερνούσε τις 100.000 στις αρχές του 19ου αιώνα, έφτασαν να έχουν 650.000 κατοίκους στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο.

Δηλαδή, ο πληθυσμός τους αυξήθηκε στο διάστημα αυτό τουλάχιστον κατά 500.000. Ο αστικός πληθυσμός των κοινοτήτων του εξωτερικού δεν είναι έτσι μόνο πολυαριθμότερος από της ελεύθερης Ελλάδας, αλλά αναπτύχθηκε και μ' ένα πολύ γοργότερο ρυθμό. Αν εξαιρέσουμε τον πληθυσμό της Αθήνας, διαπιστώνουμε ότι είναι τεράστια η διαφορά ρυθμού ανάπτυξης ανάμεσα στα αστικά κέντρα της μητρόπολης και στα κέντρα του εξωτερικού.

Στο διάστημα 1853-1907, το σύνολο των αστικών κέντρων της παλαιάς Ελλάδας (και πάλι εκτός από την Αθήνα) αυξήθηκε κατά 100.000 περίπου, αλλά καθώς είδαμε αυτή η ανάπτυξη ανακόπτεται μετά το 1880. Άλλωστε, σ' αυτή την τελευταία περίοδο ο ρυθμός

αύξησης των κοινοτήτων του εξωτερικού εντάθηκε ακόμα περισσότερο. Μπορούμε λοιπόν να πούμε ότι η συγκρότηση των ελληνικών αστικών κέντρων της Ανατολικής Μεσογείου υπήρξε γέννημα του 19ου αιώνα και πιο συγκεκριμένα της δεύτερης πενήκονταετίας του. Για το σύνολο, λοιπόν, του ελληνισμού, ο 19ος αιώνας χαρακτηρίζεται από μια διαδικασία αστικής συγκέντρωσης που θα μπορούσε να εντοπιστεί σε δύο κυρίως σημεία: Από τη μια μεριά στην περιοχή της Αθήνας, όπου η διαδικασία αστικής συγκέντρωσης δεν ανακόπηκε καθόλου σ' ολόκληρη αυτή την περίοδο. Από την άλλη, στα αστικά κέντρα της περιφέρειας της Μεσογείου με περίοδο ακμής το διάστημα 1840 ως 1920 περίπου. Το 1920 οι πέντε μεγαλύτεροι ελληνικοί οικισμοί είναι: η Αθήνα, η Κωνσταντινού-πολη, η Σμύρνη, η Αλεξάνδρεια και η Θεσσαλονίκη. Από αυτές δύο μόνο βρίσκονται μέσα στο ελληνικό κράτος (και η Θεσσαλονίκη γίνεται ελληνική μόλις το 1912).

3. Το τρίτο στοιχείο που πρέπει να συγκρατήσουμε, είναι ότι το ισχυρό ρεύμα της ελληνικής αστικής συγκέντρωσης στις περιοχές αυτές δεν εντάσσεται σε μια γενικότερη διαδικασία αστικής συγκέντρωσης του συνόλου των αυτόχθονων πληθυσμών. Οι Έλληνες αποτελούσαν το 15 με 20% του πληθυσμού της Κωνσταντινούπολης στις αρχές του 19ου αιώνα, και το 30 με 40% στην αρχή του 20ου. Στη Σμύρνη, στην αρχή το ποσοστό βρίσκεται κάτω από 25% αργότερα ξεπερνά το 50%. Το ίδιο ισχύει και για την Αλεξάνδρεια και για το Κάιρο, όπου δεν υπήρχαν ως το 1840 Έλληνες, αλλά το 1920 συγκρότησαν τις μεγαλύτερες παροικίες.

Αντίθετα, η διαδικασία αστικής συγκέντρωσης των αυτοχθόνων, όχι μόνο δεν εναρμονίζεται με το ρυθμό των κοινοτήτων του εξωτερικού αλλά ορισμένες φορές μειώνεται σε απόλυτους όρους.

Κ. Τσουκαλά, Εξάρτηση και αναπαραγωγή, σσ. 298-301